Број 5. Нови Сад, у уторак 6. јануара 1920. Година I

„Застава“ излази сваки дан, осим понедељника и празника. Претплата је 240 круна на годину, 120 на пола, а 60 круна на четврт године. Претплатити се може бар на четврт године.

Поједини број 1 Круна.

ЗАСТАВА

ОРГАН РАДИКАЛНЕ СТРАНКЕ

Рукописи се шаљу на уредништво „Заставе“: Нови Сад, Царинарска улица, а претплата на администрацију „Заставе“: Нови Сад, Ћурчијска улица број 16. Рукописи се не враћају.

Издавалац друштво „Рад“

Уставотворни одбор.

Под насловом „Уставотворни Одбор“ доноси београдска „Правда,“ орган напредњачких реакционара, да је Министарско Веће, у свези са пројектом о наредби за изборе, расправљало и питање о том одбору. Министарско Веће је решило, да у тај одбор уђу све странке према саразмеру своје величине. Поред тога, да уђу и неопредељени политичари, као што су: Јаша *Продановић*, др. Јозо *Смодлака* и председник Народног Представништва др. Дража *Павловић*. У одбор би били позвани и професори правних наука са Универзитета у Београду, Загребу и Љубљани.

Влада је уверена, да ће опозициони блок „у своме партизанству“ *одбити* сарадњу у овом одбору онако, као што су радикали одбили под краљем Александром, када су тражили, да се влада образује из свих странака. „Наше је мишљење — вели „Правда“ — да у томе случају влада треба *сама* да приступи изради пројекта за Устав а за експерте и сараднике узме универзитетске професоре права.“

Овај „Правдин“ чланчић је пуштен, да свет види из њега једну варанцију и једно зло.

Варанција је у томе, што је влада у један мах нашла и „неопредељене политичаре.“ То су Јаша Продановић и Смодлака. Међутим зна се, да је Јаша Продановић, — иначе републиканац — у Демократској Заједници, а за Смодлаку знамо, да ради са Демократском Заједницом, мада јој је дао онако рђаву сведоџбу рекавши, да је кадра и кров целе краљевине запалити, ако би морала дати власт из руку. Швиндл је пак потекао из познате лажи: да влада има већину. Ако би се, наиме, створио Уставни Одбор из свију странака, онда би опозициони блок дошао у већину. За то влади требају сад на једном: неопредељени политичари и о њима води већу бригу, него о границама државним. Трубити месецима, да влада има већину, па од једном доћи у мањину, неугодно је, те влада мора да изшвиндлује већину.

Зло је то што је влада у управљању државом узела *незаконитости* за правило. Она влада октројкама. Стари реакционарни орган доноси, бајаги, своје мишљење, шта би он радио, да је на месту владе. Знамо ми већ, какав колач држави спрема Давидовићева влада! Она ће донети и ту октројку. Ова влада мора да се служи незаконитостима и октројкама, јер иначе оног тренутка пада, чим би стала на становиште закона, пошто нема смисла за закон и правду.

—л—

Бугарска опет вара.

— Приређују железничарски страјк, да не издаду украдене локомотиве. —

У смислу уговора, Бугарска мора дати нашој држави локомотива и вагона. Кад су наши делегати отишли у Софију да приме локомотиве, што нам је тако потребно, нашли су 20 комада сасвим добрих, и 20, које се могу употребити после мале поправке.

Бугари су приредили *страјк железничара* и сад им је то разлог, да не могу локомотиве да пошаљу.

Пуковник Прокић, шеф наше комисије у Бугарској, дошао је у Београд, да извести владу о томе питању.

Три неодговорна фактора.

Народни посланик г. Јово *Бањанин* написао је под горњим насловом у “Hrvat“-у значајан чланак, у ком је јарким бојама оцртао самовољу Давидовић-Трибићевићеве владе и интриге неодговорних типова, који иза кулиса раде.

Тај чланак г. Бањанина гласи:

„Први је међу неодговорним факторима г. Живојин Балугџић. Доказ је абнормалних прилика, што се и он мора спомињати међу факторима, али он то јест по свом положају и по свом раду. Тај се господин помиње сад као „дворски министар“, сад као „дворски маршал“, а по некад се јавља и под скромном титулом „секретара?“ Он ради иза кулиса, али ради врло живо. Он ни по каковом закону није одговоран за овај свој рад, и он се тим сретним положајем издашно служи на начин у пуној мјери и до крајности неодговоран. Његов је утјецај био фаталан на Крфу. Данас је Демократска Заједница сретна, што је стекла његово благоволење.

Други је неодговоран фактор клуб Демократске Заједнице. То је конвент узурпатора који, ослоњени на милост г. Балугџића, мисле, да могу радити што их је воља. Демократска Заједница већ месецима преко својих органа тврди, да привремено Народно Представништво није никакав парламенат, него т.зв. представништво, а чланови његови т.зв. представници. Али клуб Демократске Заједнице, који није ништа друго него један дио тога и таког Представништва, присваја себи право, да доноси формалне одлуке о најважнијим питањима државног живота. Сјетимо се само последњих седница овога клуба у новембру мјесецу. „Клуб је претресао питање Парламента, и одлучио, да се усвоји предлог владе, да се седнице одложе на 2 мјесеца, и то указом („Правда“, 27. новембра 1919.) Којим је правом влада изнијела овакав предлог пред тај клуб на претрес и одлуку? Којим је правом тај клуб ријешио о одлагању парламента? А нарочито се мора нагласити питање, којим је правом тај клуб ријешио да се парламенат има одложити указом? Зар је Круна извршилац одлука клуба Демократске Заједнице? Само осјећање и свијест потпуне неодговорности могли су навести клуб Демократске Заједнице на овако монструозну одлуку с којом је у осталом у пуном складу и сав остали рад те дружине.

Трећи је неодговорни фактор влада Демократске Заједнице са социјалистима и црногорским трабантима. Демократска Заједница тражила је за себе владу позивајући се на то, да је она релативно најјача група у привременом Народном Представништву. Својим бројем у овом парламенту они су доказали своје право, да преузму владу, а чим су уграбили власт, њихова влада одмах пориче право на опстанак том парламенту, из кога је потекла. Тај парламенат по „демократској логици“ није ништа, али влада, *која је настала из његове средине, је све, за то што је у рукама Демократске Заједнице.* И та влада осуђује на смрт овај парламенат, да избегне контроли и одговорности. А како то ради? Опет на неодговоран начин. Она хвата прилику, кад регент путује у Париз, и потписује указ о одлагању парламента сама вршећи краљевску власт, а позивајући се на устав краљевине Србије, за који њени органи тврде, да не вреди за Југославију.

Систем неодговорности, који се на овакав начин уноси у нашу државну управу, представља озбиљну опасност за државу. Он отвара врата свима могућностима и изненађењима. Борба против њега значи спасавање отаџбине за слободан уставни и парламентарни живот, који не познаје ни закулисних утјецаја ни страначке диктатуре, а у ком је одговорност основно правило.“

Такав суд има о данашњим „демократама“, а у ствари апсолутистима и реакционарима човек, који и из личног искуства добро познаје те људе, а који не припадају радикалној странци.

Политичке вести.

Пољска.

Источна Галиција ће, по решењу Врховног Савета, припасти Пољској. Клемансо је саопштио у француском парламенту, да ће Конференција Мира Пољској признати потпуно право на Источну Галицију, а не да јој се та покрајина даде на само 25 година.

Ту ствар је Клемансо после поновио и на Конференцији Мира. Енглески премијер Лојд Џорџ је пристао тим пре, што Пољска жели, да се прими међу савезнике са Енглеском и Француском. Она треба да постане на тај начин средиште мира и реда на истоку.

Немачка.

Шеф немачке делегације Лерснер био је код секретара Мировне Конференције. Држи се, да је молио писмену потврду оних обећања, која су му усмено дата у питању материјала у лукама.

Немачка треба данас да даде на поднете јој захтеве примедбе. Лерснер је дао — нагађајући само — нека извешћа, какве ће те примедбе од прилике бити. Оне ће тражити смањење тонаже, и то да јој се даде написмено. Како су Савезници у ноти својој од 23. децембра изјавили, да се у уговору неће ништа мењати, то ће Немачка тражити само толико, да писмена потврда уговора буде на засебном акту.

Версањски уговор треба да ступи у живот набрзо. Верује се, да ће уговор ступити у живот одмах у почетку јануара.

Румунија.

У Румунији су на дневном реду страјкови. Једна пешадијска чета је напала на трамвајске раденике, који су страјковали. Раденици траже, да влада нареди општу демобилизацију. Влада се налази у непријатном положају, зато и довлачи трупе у Букурешт!

Грчка и Бугарска.

Грчки листови доносе одговор Венице-лоса на писмо бугарског председника Стамболиског, у коме га је овај позвао, да се Грчка одрекне својих захтева на Тракију у корист Бугарске у замену за бугарско пријатељство (!). Венице-

лос одговара, да је Бугарска била она, која је прегазила пријатељство са суседима, те да је Бугарској као излаз на море довољно Црно Море и један излаз на Егејско Море. Иначе Тракија је грчка земља. Ако Бугарска жели зближење са суседима, онда нека она покаже добре намере, а нека не тражи жртве од својих суседа.

Шта Немци смерају.

Варшавска „Правда“, која је иначе добро информисана, доноси, да Немци из Шлезије спремају револуцију. Револуција има војнички и монархистички карактер. На челу покрета треба да стоји генерал Лудендорф, који је био код генералштаба са Хинденбургом.

Италија.

Римска „Епока“ доноси појединости из реферисања италијанског минисра спољних послова Шалоје, када је реферисао у Министарском Савету пре поласка у Париз. То реферисање се односило на упад Д'Анунцијев на Ријеку. Тада је било уверење у Италији, да ће Енглеска и Француска бити солидарне са тим потхватом. Но Италија се преварила. Није се, додуше, преварила због тог, што Енглеска и Француска не би евентуално и биле уз њу, него зато, што Енглеска и Француска неће због Италије да раскрсте са Вилзоном, а Вилзон апсолутно није за то, да Ријека припадне Италији. Због тога су сада према захтеву Италије резервисане и Енглеска и Француска. Италија је приморана, да и даље чека, јер Савезници неће да решавају питање Ријеке и Јадранског Приморја зато, што Италија још никако не решава своја унутрашња питања. Шалоја, по савету свога Министарског Већа, тражи од Савезника, да решавају ова питања, јер ће Италија брзо решити своја унутрашња питања.

Кажњавање међународних злочина.

— **Холандија ће издати расцара Виљема.** —

Бивши министар правде у Белгији Картон де Вијар је изјавио ово: да су се савезничке и удружене државе обвезале, да захтевају, да им се изда бивши немачки цар. То је из разлога, што је он погазио своју заклетву и што је погазио основна начела међународног морала.

Тај закон ће бити заснован на једном новом моралном и политичком праву, који је стављен на темељ стварности.

То ће бити прво дело једног друштва народа, које ће од сад јамчити за важност уговора, чије ће се гажење сматрати као међународни злочин.

Вести.

— **Својим пријатељима и једномишљеницима.** Ниже именовани наши пријатељи и једномишљеници са стране учтиво се умољавају, да кад дођу у Нови Сад, изволе потражити *администрацију* „Заставе“ (Нови Сад, Ћурчијска ул. бр. 16.). То су г.г. Љубиша Марцикић Ст. Паланка, Никола Станишић Стапар, Стева Маглић Сомбор, др. Витомир Лудајић Сента, др. Душан Јосимовић Мол, Јаша Мркшић Ада, Озрен Балубџић Бачко Петровосело, др. Јован Радивојчев Турија, др. Живко Продановић Србобран, др. Душан Јојкић Стари Бечеј, Станиша Михајловић Ст. Сивац, Васа Михајловић Ст. Врбас, др. Сима Тапавица Жабаљ, Васа Стојадиновић Чуруг, Филип Прокин Тител, Емил Михајловић Ковиљ, Јефта Кобиларов Ст. Кер, Стеван Михалџић Кишфалуба, Стеван Николић Стари Футог. Том приликом, наравно, ваља и горе наведени наши пријатељи, а и сваки други брат радикал, кога нанесе пут у Нови Сад, да посете и уредништво „Заставе“, да бисмо измењали мисли о народним и страначким пословима.

— **Божићни дар.** Наши пријатељи и једномишљеници г.г. Милан *Попић*, апотекар у Новом Саду, и Никола Ј. *Ћурчић*, трговац овдашњи, сетили су се о Божићу сиротиње. Први је даровао као божићни дар 50 динара једној сиромашној породици, која има највише деце, а други 10 кг. пиринца, да се подели десеторици сиромашака. Нека је племенитим дароваоцима хвала у име сиротиње! Угледали се на њих и други имућни људи!

— **Предавање у корист невољних Руса.** У нашој средини борави један одличан Рус и словенофил, г. Иван *Фјодоровић*, судија из Петрограда. Г. Фјодоровић је више од годину дана проживео у бољшевичком Петрограду, кад је тамо најстрашније беснео црвени терор, те је својим очима видео, шта у Петрограду и осталој Русији порадише они, што Русију изабраше за предмет својих утопистичких огледа.

Г. Фјодоровић је своја опажања изнео пре неког времена у два предавања: у Београду у Академији Наука и у Ср. Карловцима. Сад ће он *о бољшевичкој владавини и њеним последицама у Русији* држати и у Новом Саду предавање. Ово ће бити *у недељу*, 11. о. м. у 4 сата по подне у великој дворници новосадске градске куће. Предавање г. Фјодоровића је преведено на српски језик и овом приликом прочитаће га г. Александар *Милутиновић*, капетан. Улазница је добровољни прилог, који ће се употребити за потпору невољних Руса.

— **Прво књижевно-музичко вече у Новом Саду.** „Група Уметника“ из Београда приређује у споразуму са уредништвом „Дана“ *10. јануара* 1920. у позоришној згради своје прво књижевно-музичко вече. Распоред: 1. Бранко Поповић отвара вече. 2. Тодор Манојловић из књиге „Ритмови“. 3. а.) Вечерња песма — Петар Коњовић. б.) Писмо (Е. Ростан) — Милоје Милојевић. в.) Македонска — Коста Манојловић. — Пева: Иванка Милојевић. Прати: Милоје Милојевић. 4. Иво Андрић „Немири“. 5. Сима Пандуровић, из циклуса „У немирним сенкама“. 6. а.) Стара прича. б.) Неколико народних мелодија удешених за клавир у дворуке. Свира на клавиру аутор. 7. Јосип Косор, из „Белих Пламенова“. 8. Мирко Королија, из „Нових Песама“. 9. а.) Елегија (В. Илић) — Стеван Христић. б.) Новембар (Ј. Дучић) — Стеван Христић. в.) Пчела и цвет (Шарл Герен) — Милоје Милојевић. Пева Војислав Турински. Прати Милоје Милојевић. 10. Милош Црњански, — „Песме Итаке“. 11. Сибе Миличић, — из „Сунчаног Дана“. Улазнице се могу добити у књижарници Светозара Ф. Огњановића и у вече на благајни. Почетак у 1/28 с. у вече.

— **40-годишњица службе једног мученика-свештеника.** Пишу нам из *Грабоваца* (у Срему): „Сад на свето Христово рођење навршује се четрдесет година свештеничкога службовања нашем уваженом и поштованом госп. пароху грабавачком Вељку *Вељковићу*. За то време однеговао је своју дечицу, од које је више удомио, а неке још не. Но поред свега морао је и овај страшни рат дочекати, пошто је на граници, тамо је са својима силне муке претрпео, село му попалише непријатељи: аустро-мађарска солдатеска, велика чуда починише, *26 особа потукоше и сталише*, мал' и њега не задеси та судба (јер је од „штрафуна“ већ истеран био), али га тешком муком избави Чех генерал г. Панач. Но муке му се нису тиме довршиле, јер је био отеран војном суду у Петроварадин, после војном суду у Загреб, онда судбеном столу у Загреб, у истражном затвору је 7 месеци провео и коначно као невин решен. Затим је дошао у Будимце, где је своју многобројну породицу и своје парохијане затекао, јер они су сви евакуисани били. После 1½ годину дана сви су кући повраћени, само њега задржаше још 4 месеца, тако да је две године од куће био. Кући су се повратили на празно огњиште. Одмах по том духовна му власт додели у администрацију: Кленак, Платичево, Витојевце осим парохије Грабовци. Више од 1½ год. вршио је у сва 4 села ревно своју свештеничку дужност с великим напорима. Ево сада дочека четрдесетогодишњицу. Међутим је и конзисторијални члан радикалне конзисторије. С тога му поздрављамо ту славу, нека му Бог даде, да сад у миру још коју годину поживи, што није удомио да удоми, те да своју службу ревно врши, као и до сада. — *Парохијани и пријатељи.*“

— **Со из Александрије.** Из Александрије је приспело у Солун 8 милијона кг. морске соли, коју је Управа Држ. Монопола поручила. Осим тога наручене су у Тунису веће количине соли, које ће на скоро у Солун приспети.

— **Ослобођени војне дужности.** Министар војни и морнарице обећао је, да ће ослободити војне обавезе сва она лица, која се буду примила да бесплатно врше дужности обласних повереника Држ. Заштите Деце.

— **Коњичка школа у Суботици.** У Суботици ће се отворити школа јахања за официре. Свакако ће у Суботици бити смештена и једна ђачка чета.

— **Кредит за бегунце.** Кредит, одобрен од владе за бегунце из окупираних крајева, износи 10,200.000 круна.

— **Дар Ивана Мештровића.** Наш познати вајар Иван Мештровић поклонио је држави 14 својих радова, одломака из косовског храма, који ће бити смештени у уметничком одељењу министарства просвете.

— **Повратак наших из Италије.** Из поузданог се извора сазнаје, да је италијанска влада на Нитијев предлог решила, да се сви југословенски војници, заробљеници на италијанском фронту, пусте својим кућама. Број заробљеника већи је од 50.000. Како се чује, италијанска влада тражила је од наше државе комисију, која би уредила превоз заробљеника.

— **Кратке вести из наше земље.** Једна конзорција наших капиталиста намерава да у околини Зајечара подигне једну велику фабрику стакла. — Влада у Љубљани је наредила попис стоке. — У недељу су загребачки комунисти одржали збор са дневним редом: Наши ухапшеници. — У Печују се изгубио читав вагон кемикалија. Међер, што „строжије“ наредбе против крађа на железницама, крађа све више!

Срамота.

Да многа наша браћа преко Саве врло слабо познају наше војвођанске прилике и да је Војводина за њих „terra incognita“, о томе смо се, нажалост, већ више пута уверили. Али да о војвођанским стварима пишу са исто онолико знања, с каквим би могли писати о Камчатци, Гренланду или о неким забаченим острвима Тихог Океана, томе се нисмо надали. Примера ради, ево, шта пише „Политика“ у свом 4279. броју, од речи до речи:

„*Нове учитељске школе.* У најскоријем времену у Војводини ће се отворити три нове препарандије: у Новом Саду, Великом Бечкереку и Сомбору. За препарандију у Сомбору већ је све организовано и спремљено. Рад ће отпочети, чим се заврши упис ученика“.

Колико је исправна вест, да ће се у Н. Саду и Вел. Бечкереку отворити нове препарандије, није нам познато, будући је у Суботици отворена ове године једна нова препарандија. Али да у Сомбору постоје две препарандије, мушка и женска, које су још пре овога рата прославиле своју *стогодишњицу опстанка*, то зна свако, а жалосно је, да дописник „Политике“ *још не зна!* За њега су, канда, узалуд живели Мразовићи, Натошевићи, Деспотовићи и Вукићевићи, познати наши педагози, чија су имена везана за ове препарандије. И зар се он никад у животу није састао са једним учитељем или учитељицом, од оних многих стотина и хиљада, који су свршили препарандију у Сомбору? Та ти су учитељи и разнели име Сомбора по Српству. Сомборских учитеља-ца наћи ћете, драги дописниче, током скоро целе друге половине прошлог столећа, а нарочито данас широм целог, пространог нам Краљевства. Сомборска је препарандија дала саразмерно *највише добровољаца*, који се борили за наше ослобођење по свима фронтовима овог светског рата. Ове ситнице би дописник једног озбиљног листа, као што је „Политика“, требао бар да зна.

За то, за будуће, молимо славно уредништво „Политике“, коју иначе радо читамо, као један од најбоље уређених листова, да не даје сваком перо у шаке, јер оваке белешке,

исисане из прстију и смешне и глупе, само кваре углед листа. *Sigma.*

Јавна говорница.

Поштована публико! Нисам могао да одржим а да не изнесем на јавност овај пример. Приликом мога отпуштања из српске војске, у којој сам се борио као добровољац за правду и слободу, а по повратку из Суботице решио сам, да останем у Новом Саду, да продужим своје занимање. Ступим у ћурчијску радњу код Ђоке *Степановића*, свог старог познаника, који ме је замолио, јер сам му био преко потребан за рад. Рад је трајао 35 дана и то без погодбе; само у неким стварима ми је дао цену, када то свршим, да ми исплати. Али смо ми међутим радили друго, а овај је посао остао напослетку.

Пошто је истекао број горе наведених дана, ја сам га замолио да ме исплати, као што је то и учинио одмах, али како? За то сво време ја сам добио свега 600 круна и још ми је рекао, да је то сувише! Нећу да истичем себе, да сам први радник, али сам уверен, да са мном и са мојим радом мора сваки бити задовољан. А на ово време, када су наше круне изгубиле своју вредност, онда ја ту немам ни слане воде да пијем, а камо ли да дочекам овај велики празник, да га проведем са старим оцем и мајком, који све из мојих руку и од мене чекају, јер ми је ово после тешког ратног доба први Божић који ћу, ако дâ Бог, да проведем са својом фамилијом код куће.

Стога се обраћам на целу публику, да реши о овоме, ко има право: ја или дотични, јер ја мислим, када се један кожух продаје за 350 и 400 форинти, онда момак не ради за 300 фор. месечно.

У Новом Саду, 3. јан. 1919.

С поштовањем

Ђорђе Ненадовић,
добровољац.

Па добро, да изађемо са истином на среду.

Тиче се ствари г. Васе *Стајића*. Жали се, да је неправедно отеран са сомборске учитељске школе, да је поверљивим дошаптавањем лишен хлеба. Ја да сам на месту г. Васе Стајића, не бих се задовољио само са новчаном отштетом примивши у натраг све бериво, већ бих искао обнову целог дисциплинарног поступка. Изгледа да он то неће да учини, него да пушта друге непозване и са стварју необавештене, да пиркајући дотичну ствар сумњиче поједине.

Па добро, кад неће он, обновићу ствар а као његов бивши директор.

По својој управитељској дужности прегледајући полусеместралне школске задаће, наиђем у задаћама српског језика такове ствари, које се по школској дисциплини никако не смеју трпити (било је политичких, приватноправних, против-религиозних, против-национално-српских и против професора личних садржина). Видев то, дозовем лично г. Стајића и пребацим му тај чин и он увиђајући грешку није се ни правдао. Предочио сам му последицу ствари те предложио, да прими те задаће од мене и ту предамном уништи, јер ако их ја званично видирам, морам и поступити. Он не хтеде него ми рече: „Уништите их ви“. Одговор ми беше: „Ја их уништити не смем, јер не знам шта мислите Ви и ученици“. Не хтеде се капацитирати, већ ме остави да мучим муку сâм, знајући међутим добро, да је управа већ 20./XII. 1912. год. добила званично извешће од сегединског суда под бр. 16.618/B. 1912. да га оптужује због неких дражећих чланака.

Изрично га ставити под оптужбу нисам хтео, а прећутати пак нисам смео. Наумих, да доставим ствар лично патријарху-председнику, те нека чини шта зна; његова су леђа јача, него једног управитеља. Дакле. 5./18. децембра 1913. год. спакујем задаће и пошаљем тадањем патријарху Лукијану са дописом, да их шаљем Његовој Преузвишености, „јер је управа овим свој делокруг исцрпла“. О овоме свом поступку известио сам писмено и г. Васу Стајића с тим, „да позове дотичне ученике, да за идуће задаће набаве нове теке“.

Патријарх, разуме се, није смео забашурити ствар; унесе у седницу Школског Савета и 1. фебруара 1913. год. под бр. 79/60. одреде против г. Васе Стајића журну дисциплинарну истрагу уз истражнике г. г. Александра Јорговића и др. Веселина Ђисаловића. Како су они водили ствар и шта су референсали, нека кажу сами; али колико сам ја био посвећен, знам, да и том приликом г. Васа Стајић није био посве исправан према школи.

У току кратког времена 26. марта 1913. год. под бр. 239. морао сам као управитељ известити Школски Савет: „да је данас посетио завод државни школски надзорник г. Јован Фараго и на записник испитивао управитеља у дисциплинарној ствари проф. Васе Стајића. Управитељ му усмено ништа рекао није, већ поднео званичне списе у тој ствари, што је надзорник преписао. На питање, да ли је управитељ знао претходно за његов долазак, одговорио је управитељ, да није знао, а на питање, да ли је исти професор суспендован, одговорио је, да је ствар у току и да досада никакво расположење управитељ добио није“.

Априла 27. под бр. 149., 395. и 464/203. 1913. год, донео је Школски Савет своју одлуку: Извештај истражног поверенства узима се на знање. На основу истражног записника и садржине дописа кр. уг. министарства професор Васа Стајић суспендује се од службе уз остављање у уживању целокупних му берива до даље одредбе, па се против њега одређује настављање дисциплинарне истраге, коју ће исти изасланици имати спровести 9/22. маја. — Ову сам одлуку уручио г. Васи Стајићу 16. маја.

Шта је рађено код Школ. Савета, шта није, не тиче ме се, нити имам о томе дата, али сам 5/VII. 1913. год. под бр. 324. морао поднети ову молбу Школ. Савету: Поводом, по овај завод немиле дисциплинарне ствари проф. Васе Стајића, речено је са наше вероисповедне стране сомборском краљ. држав. школ. надзорништву, да је целој ствари крив потписани управитељ, јер није надзиравао истог професора („igazgató az oka, nem ellenőrizte“). У српском друштву пак, на пољу, представљен је потписани управитељ као „проклет изрод“, за то, што је председништву савета пријавио исту ствар, па је потписани управитељ добио приложено писмо, да ће га *убити*, од ког доба потписани, дозволом варошке капетаније, иде са оружјем у џепу. Ову другу ствар (писмо), показао је потписани тада присутном благ. г. главном школском референту.

Из свега тота потписани јасно закључује, да хоће како у српском друштву, тако и код државне власти да га онемогуће, или бар да му што више нашкоде. Према таковом стању ствари, потписаноме једино преостаје, умолити своју надлежну власт, вскл. Школ. Савет, да поводом решавања дисциплинарне ствари истог професора уједно реши: 1. уколико, у опште, има кривице и потписани управитељ? — 2. да ли му је била дужност послати конфискованих 10 комада задаћа високославноме онда, кад их професор такове на преглед даде управи без и једне своје примедбе? — и 3. да ли је исти професор још и такови други преступ учинио у школи, за који високославни није могао дознати нехатношћу управитељева надзора? Потписани управитељ моли за одлуку и на ове ствари ради своје репутације и ради самога живота у овоме заводу.“

На ову молбу још до данас нисам добио никакву одлуку. Према томе, шта је Школ. Савет решио, не знам.

Исте год. 1913. 30. јула достављена је Управи одлука Школ. Савета ad бр. 609. . . . 797./331., којом се проф. Васа Стајић са 31. јулом 1913. год. „отпушта из службе“, а уз образложење: „1. Кажњени професор конфискованим и овом савету приказаним писменим радњама својих ученика није — по гласу исказа му од 3. фебр. 1913. бр. 2. — ни писмено што замерио, ни усмено пред управитељем, а тиме је implicite признао, да је како слободан избор задаћа, тако и мисли у њима одобравао. 2. Кажњени је професор у споменутом својем првом исказу, на питање да ли је пред ученицима усмено што замерио конфискованим радњама, изјавио, да „на то не може одговарати, јер би то значило бранити се, а бранити се у оваким стварима значило би оптуживати школу“; а тиме управо обећује српску учитељску школу сомборску и њен опстанак доводи у опасност“.

Овим актом је дисциплинарна ствар г. Васе Стајића довршена и он од 1. августа никакве званичне везе самном није имао.

Колико је ко од нас двојице крив, нека ево каже свет. А ви, г. Стајићу, зашто не иштете обнову целог дисциплинарног поступка? Ја да сам на вашем месту, не бих се задовољио са отштетом берива што сте добили, него бих се подвргао поновном поступку. Даље, г. Стајићу, ви добро знати, да се лично никад нисмо разилазили, шта више, кад ни са једним колегом већ нисте опћили (сем Стојачића), и онда сам вам ја био ћуприја. Ну ако желите било ви, било когод од ваших и лично да расправљамо, стојим вам на белези са доста дâта.

У *Сомбору*, 31. децембра 1919. год.

Павле Терзин,
управитељ, учитељ. школе.

Српско Народно Позориште.

„*Коштана*“. Комад из врањског живота у 4 чина, са певањем. Написао Бора Станковић. Музика од П. Ј. Крстића. Редитељ госп. Динић.

Кад се од Боре Станковића 1899. године појавиле приповетке „Из старог јеванђеља“ приказане су под шифром „m“ у „Новој Искри“ исте године. За сам наслов „Из старог јеванђеља“ (стога што су у тим причама листићи из вечитог јеванђеља љубави), закачио се критичар под звездицом у примедби овако: „Име и сувише романтично и, поред *непознатог имена писчева* и скромног израза књиге, можда објашњење једно више за ћутање, којим је у публици примљена“. Бора је дуго био ћутањем критике – непознат. Њега је тек Скерлић открио као велики таленат. Комад, који је ономад приказан у нашем позоришту, није нас уверио о томе. Кажемо: комад, јер и писац му није умео друго име наћи. Дакле комад натучен певањем као штука икром, и то од прве до последње песме старим, већ отрцаним песмама, које сви српски цигани свирачи пола века већ певају и свирају. На позоришној листи стоји, додуше, да је музика од П. Ј. Крстића — али ми то никако нисмо чули. Осим ваљда што је Крстић те старе познате песме саставио, сложио или „укојдио“ што би браћа Хрвати рекли. Код страних народа се то тако и на позоришним листама објављује, код нас, хвала Богу, то све иде (метни је у боју и носи к'о своју! т. ј. туђу опаклију, којом си се се заогрнуо). Елем рекао сам, да је то комад с певањем. И сав тај сијасет од песама пева Коштана, циганче, које својим песмама заноси људе на теревенке, па чак и оца Хаци Тому (*г. Динића*) — који кара сина Стојана (*г. Гец*) — толико својим певањем заводи, да и он почне теревенчити, па чак се толико занесе да пољуби Коштану. На послетку лек свему томе злу је — да село и кмет на силу приморају Коштану да се уда. „Нравоученије“: Ако циганка у селу својим певањем заводи људе, да по цели дан теревенче, треба је удати, ма и *силом*. Ту бисмо „поуку“ добили из мршаве грађе „Коштане“, којој кад одузмете кијамет песама (као што је то гђа Матејићка-Коштана) сретно и учинила, онда се та цела кућа од карата скљока па покрије и г. писца, да се ама „ич“, што рекли Србијанци, не види. Комад би могао поднети за слику у 1 чину, али кроз пет чинова гледати теревенку и слушати певање без гласа — много је! Није дакле ни чудо, што је комад и у Загребу пропао, као и код нас. Ако управа ипак жели писца да рехабилитује, нека доведе из Београда Коштану певачицу, па ако и онда комад пропадне, ми писцу онда можемо препоручити, нека пише само приче, кад се за драму изискује радња, радња и опет радња. А причање: „Је ли то гора, у којој су комите“ и како „сва мирише“, као и непрекидно играње, певање и лумперај с Коштаном, нису радње за

драму него за причу, као што је исти случај и са „Ивковом Славом.“ Иначе гђа *Матејићка* као Коштана била је као играчица у ашиковању и кретању одлична, само у певању и трагичнијим сценама слаба. Г. *Гец* као Стојан поред све његове воље није нас могао загрејати. Њему за љубавника недостаје оног жара, који љубавник носи у својој свакој речи, сваком слогу и сваком даху. За драмске јунаке је већ бољи. Одличан је био г. *Динић* као Хаџи Тома, а ванредно успели тип древног пијанца ашиклије, Митко, г. *Спасић*. — Жену Томину Кату је гђа *Васиљевићка* тако приказала, да сте видели једну малу али потпуно уметнички успелу појаву. Добра је била и гђа *Стојчевићка* као Магда, жена Маркова. Онај џумбус, кад цигани падају један преко другог, одвећ је циркуски био. Изгледа, да то по неки глумац с мањом улогом често пута изазива, а тиме хоће да с главне, озбиљне сцене скрене пажњу на своје циркуске мимичне покрете и радње. Иначе је приказ ипак дао једно хармонично јединство, које се за „Ђиду“ не може рећи.

Ваљало би мало боље улоге знати, мало се више у поједине, ма и мање, улоге уживети и тиме дати јединство драми, а не да се из појединих глумаца вуку речи као кљештама, у ансамблу не познају чак ни своје речи, те се натерују, те или ни један неће да запелу реченицу каже, или је напослетку, од суфлера натерани, у дујету изговоре.

Каменко Барјактаровић.

УМЕТНОСТ.

— **Други концерт руских оперских певача.** Изгледа, да су ови Руси-уметници задобили симпатије овдашње публике, јер је и друге вечери позориште Дунђерскога било дупком пуно врло отмене публике, која је сваког појединца врло симпатично поздрављала, много пута их изазивала и, може се рећи, бурно им тапшала. Неки појединци су пак тако упадљиво тапшали, да је изгледало, као да играју улогу клакера, а то није укусно.

Сам програм је састављен из строго класичних оперских фрагмената. Заступљени су били: Верди, Халеви, Маскањи, Дебиси, Леонкавало, Чајковски, Моцарт, Григ, Бородин, Николаји и т. д. Певали су: *Е. Маријашес*, сериозан бас, *Т. Розова* субрета и *А. Шелков*, лирски баритон. По квалитету гласа и по озбиљном извођењу пијеса, међу овим уметницима, бесумње, прво место заузима Е. *Марijашес*. Он располаже сонорним и добро израђеним басом, који је у свима деловима гласа добро израђен, а што нарочито има да се нагласи, има јак и дуг дах, те са лакоћом извођа најтеже пијесе. Арију кардинала из опере „*Јеврејка*“ извео је врло достојанствено и свом снагом свога гласа, не са мањом снагом Моцартову арију из опере „*Мађијска флаута*“, па и друге пијесе. За њега се може рећи, да је прави руски басиста, са јаком дубином, али поред свег тога има у гласу му мекоће и гипкости.

Т. *Розова* располаже гипким и меким mezzo-sopran гласом, па пева субретске песме врло добро и допадљиво, али арије које изискују драмску снагу, као што је Маскањијева арија Сантуце из опере „Кавалерија Рустикана“. нису за њу, јер јој у гласу нема довољно снаге, да извођа драмске ефекте. Са свима мелодиозним пијесама пожњела је леп успех и симпатично је поздрављана.

Баритониста А. *Шелков* има добро израђен глас, пева са осећајем и студијом, добро извођа, али није певач прве врсте. Дон Жуан у дуету са Церлином пева топлије и са већим заносом, када је загреје и украде од њеног Мазепа.

Гђца Габријела *Беријева* одсвирала је све тешке пијесе са уметничком прецизношћу и показала изврсну технику на гласовиру.

Ђ. П.

— **Шеф београдске опере.** Министар просвете тражио је од министра војног и морнарице да се г. Сташа Бинички капелник музике краљеве гарде и референт за музику код министарства, разреши своје досадашње дужности, како би се могао поставити за првог капелника и шефа одсека опере народног позоришта у Београду.

Књижевност.

— **Нови Илустровани Дом и Свијет.** Првим сијечња 1920. излази „Дом и Свијет“ под горњим насловом у новој опреми и новим садржајем. Уредништву је успјело сакупити радове наших понајбољих писаца. У првом су броју заступани: Шимуновић, Милчиновић Адела, Драженовић, Ивакић и Словенац Иван Албрехт. Истодобно доноси лист пријеводе најбољих туђих писаца; у првом броју М. Превота и Достојевскога. Мора се истакнути, да ће сваки број донијети по двије до три читаве новеле. Уз домаћу књигу настојали су уредништво и накладник да подају нашој публици *нешто посве нова: умјетничке прилоге*. У израдби су: Барокни Загреб, А. Медулић, Словенац Робе итд., па се је надати, да ће већ први број донијети један од ових, ако се преброде све техничке потешкоће око израдбе. У рубрици „*Казалиште*“ обавјешћиваће лист уз слике своје читатеље о новитетима на свим нашим казалиштима. Уза све то лист ће доносити редовито: *Догађаје из домаћег и туђег свијета*, са разним интересантним чланчићима из свих грана знаности и умјетности. Лист ће излазити 1. и 15. у мјесецу. Уредништво је повјерено Дру Владимиру Престинију. Обзиром на множину садржаја и слика годишња је претплата од К 120·— (и размјерно) ниско одмјерена. Рукописи, слике и претплата шаљу се на уредништво и управу „Дом и Свијета“, Загреб Илица 30, књижара Ст. Кугли.

Изашло је оригинално и необично дело: **„Речи о Свечовеку“.**

Један од наших најбољих и најпознатијих писаца, епископ жички др. Н. *Николајевић*, писац је овога дела. Његова је једина жеља да овим делом да једно духовно — религиозно — уметничко схватање живота, које би могло бити од помоћи савременицима:

1., да рашире видокруг својих мисли и визија, те да виде безбројне ствари и аспекте ствари, које просечан човек нашег времена није у стању да види, и

2., да шири симпатије сваког човека према човечанству.

Но пре свега писац жели да открије душу свих ствари и врховну Душу свих душа.

Због техничких тешкоћа дело је штампано у ограниченом броју примерака, које ће добити само они, који се што пре обрате издавачкој књижари *С. Б. Цвијановића у Београду*, и пошљу претплату. Цена књизи 10 дин.

Настојаћемо, да о овој значајној књизи донесемо опширнији приказ.

Телеграми.

(Пресбиро, Нови Сад.)

Избори у Мађарској.

Беч, 3. јануара. Како „Наје Фраје Пресе“ јавља мађарски избори одржаће се крајем месеца јануара.

Јапанска политика у Сибиру.

Париз, 3. јануара. Како се из Токија јавља, изјавио је јапански министар председник ово: Политика Јапана, упорена против бољшевизма, не може ни под којим условима допустити, да се опасни утицај бољшевика протегне све до граница Јапана. Сада се заједно са Америком саветује о потребним војничким мерама. Јапан неће у Сибиру добити ни стопе земљишта, те на тај начин није територијално заинтересован. Чим прође опасност, јапански ће војници бити позвани у домовину.

Ријечко питање.

Њујорк, 3. јануара. „Њујорк Тајмс“ расправља о ријечком питању и тврди, да се решење у најскоријем времену може очекивати. Д'Анунцио је потпуно изгубио своју моћ. Улога, коју ће при решавању ријечког питања Грчка (!) играти, није јасна. Нити ће пред Врховни Савет изаћи свакако са новим предлозима.

Монархистичка завера у Русији.

Москва, 3. јан. У пензенској губернији откривана је монархистичка организација. 35 особа је *одмах стрелано*.

Прогон анархиста у Америци.

Париз, 3. јан. Из Њујорка се јавља, да су тамошње власти на једном броду одвезле на непознато место 350 анархиста, међу којима има и женских.

Позив.

Позивају се сви инжињери и архитекти из Срема, Баната, Бачке и Барање *на конституанту* Удружења Инжињера и Архитекта краљевства Срба, Хрвата и Словенаца (секција Нови Сад), која ће се одржати *18. јануара* тек. год. у Новом Саду у дворани велике магистратске сале у 9 сати пре подне.

Инж. **Сима Шевић,**
Директор Грађевинске Дирекције, привр. председник новосадске секције.

Инж. **Д. Поповић,**
привр. тајник новосадске секције.

ВЕРЕНИ: Гђа ДРАГИЊА ВЕСЕЛИНОВИЋ, кћи Милоша Веселиновића, поседника из Велике Кикинде и г. АЦА Т. БРАНКОВИЋ, резерв. артиљериски поручник — Ниш. 2225 1—3

Consortium d' Orient
(office de Liquidation de Staks de l' Armée Française)

продаваће на лицитацији у Н. Саду:

I. Важних ствари, које се налазе на артилериском парку: већа количина ДРВА И ДАСАКА, РАЗНИХ КОЛА, ЖЕЛЕЗНИХ ВАГОНА, ПОЊАВА, ПОКРОВАЦА ЗА КОЊЕ, КОЖНОГ МАТЕРИЈАЛА, КАО СЕРСАНА, СЕДАЛА, ЗАНАТЛИСКИ АЛАТА РАЗНЕ ВРСТЕ, ПЛЕКА ЦИНКОВАНА И Т. Д.

II. СТВАРИ ИЗ ШПИТАЉА: Већа количина КРЕВЕТА, МАДРАЦЕ, ПРОСТИРАЧА, СУДОВА ЗА КУЈНУ: КОТЛОВА ЗА ГРЕЈАЊЕ ВОДЕ, ЛИНОЛЕУМА, ШИВАЋИХ МАШИНА, ИНСТРУМЕНАТА ЗА БОЛНИЦЕ, ЧЕЛИЧНИХ АЛАТА И МНОГО ДРУГИХ ВАЖНИХ РАЗНИХ СТВАРИ ЗА ДОМАЋУ ПОТРЕБУ И Т. Д.

За све ово обратити се на адресу:

Consortium d' Orient
Хотел „Слобода“ соба № 4.
2224 1—1 у Новом Саду.

РАДИОНИЦА у улици Краља Петра бр. 21. (лево у дворишту) издаваће се 10. јануара 1920. г. под закуп на јавној дражби. Услови се могу дознати у Књиговодству Матице Српске. —
2221 1—1

1. јануара о. г. изгубљено је у центру вароши СРЕБРНО ДУГМЕ за манжете. — Пошто је то пријатна успомена, моли се онај, који би га нашао, да га преда администрацији „Заставе“, где ће бити награђен. 2223 1—1

НЕЗАБОРАВЉЕНА ОСТАЈЕ свака сцена из:

ЦИНАБАРА!

2206 1—1

Одговорни уредник: Јанко Перић. Штампарија Супек-Јовановић и Богданов, Нови Сад, Житна улица број 22.